

UDK:396.09:796.073:342.841:347.426.3:339.1:368:796.034.2

Dr Dejan M. Šuput¹

NAVIJAČKO NASILJE KAO OGRANIČAVAJUĆI FAKTOR RAZVOJA TRŽIŠTA OSIGURANJA U SPORTU

PREGLEDNI RAD

Apstrakt

U ovom radu autor analizira negativan uticaj navijačkog nasilja na funkcionisanje i razvoj tržišta osiguranja u oblasti sporta. Polazna hipoteza jeste da je aleatornost bitna osobina svakog ugovora o osiguranju, pošto obaveza osiguravača na isplatu naknade iz osiguranja zavisi od nastupanja osiguranog slučaja, tj. od ostvarenja rizika. Prema autorovom mišljenju, na onim sportskim tržištima gde se činovi nasilničkog ponašanja na sportskim priredbama učestalo događaju, nestaje element aleatornosti ugovora o osiguranju, pa samim tim i teorijska mogućnost da njegovo zaključivanje može da bude poslovno isplativo za osiguravača. Kako bi dokazao tu hipotezu, autor je naveo stanje i praksu u više svetskih država, te izveo analizu postojećeg stanja u Republici Srbiji.

U zaključnom delu teksta iznet je stav da usled problema navijačkog nasilja organizatori sportskih priredbi ne ulažu sredstva u razvoj sportske infrastrukture i njeno moderno opremanje, čime i eventualni zaključeni ugovori o osiguranju sportskih objekata imaju sve manju vrednost. To negativno utiče na razvoj tržišta osiguranja. Osim toga, istaknuto je da navijačko nasilje utiče i na pad posete sportskim takmičenjima, pošto gledaoci počinju da zaziru od mogućih negativnih posledica do kojih dolazi na sportskim priredbama i radije biraju da ostanu kod

¹ Autor je doktor pravnih nauka, predsednik Atletskog saveza Beograda

i-mail: dejan.suput@ikom.rs

Rad je primljen: 28. 04. 2017.

Rad je prihvaćen: 25.05.2017.

svojih kuća i gledaju TV prenose sportskih takmičenja, umesto da dolaze na stadione. Time se, s jedne strane, dodatno smanjuje potencijal tržišta osiguranja u sportu, pošto broj gledalaca koji bi trebalo da budu osigurani postaje sve manji, a s druge strane, sve manji broj gledalaca dodatno demotiviše organizatore sportskih priredbi i vlasnike sportskih objekata da ulažu novac u rekonstrukciju ili eventualno proširenje tih objekata, a kasnije i u njihovo osiguranje.

Ključne reči: sportske priredbe, navijačko nasilje, materijalna šteta, osiguranje, gledaoci, imovina, aleatornost ugovora.

1. Tržište osiguranja u sportu

Od sredine 70-ih godina XX veka sport se ubrzano komercijalizovao i sve više profesionalizovao, pretežno na tlu Severne Amerike i Evrope. To je doprinelo njegovoj transformaciji u privrednu delatnost i posebnu vrstu industrije – sportsku industriju, koja se danas ubraja u širu industrijsku granu nazvanu industrija zabave – na engleskom jeziku *entertainment business*. Taj proces transformacije savremenog sporta iz sfere zabavne i rekreativne ljudske delatnosti koja je prevashodno bila amaterska i zasnovana na entuzijazmu i želji za kvalitetnim i zdravim korišćenjem slobodnog vremena pojedinca, u sferu profitabilne komercijalne aktivnosti, dovršen je prvo u Sjedinjenim Američkim Državama (SAD) tokom 80-ih godina XX veka, a zatim i u Evropi, sredinom 90-ih. Kasnije, početkom XXI veka, ta tendencija se preselila i na ostale kontinente, tako da sa izuzetkom malobrojnih, ekonomski najnerazvijenijih afričkih i azijskih zemalja, većina država sveta poseduje profesionalne sportske lige u najpopularnijim i najkomercijalnijim sportovima, i samim tim izuzetno dinamično sportsko tržište.

Sport se, dakle, razvio u vid globalne industrijske grane, koja po ostvarenom prometu obuhvata više od tri procenta ukupne svetske trgovine, a po ukupnoj vrednosti kapitala vredni više od jednog procenta bruto nacionalnog proizvoda Evropske unije. Komercijalizaciji sporta u Evropi znatno su doprineli propisi Evropske unije (EU), kao i praksa Evropskog suda pravde, koji sport posmatra kroz izobličavajuću prizmu zakona tržišta. Još 1974. godine Evropski sud pravde odlučio je da je komunitarno pravo primenljivo na sport kao privrednu delatnost u smislu člana 2. Ugovora o Evropskoj zajednici (EZ). Zapravo, Evropski sud pravde je presudio da se sport podvodi pod odredbe komunitarnog prava kada se sportske aktivnosti i delatnosti obavljaju kao privredne (komercijalne) aktivnosti, što je sve češće na delu.²

² Dejan Šuput, „Komercijalizacija sporta povlači potrebu za polisama“, *Osiguranje*, Beograd, 365/2016, str. 29.

Nisu svi sportovi i sve sportske discipline podjednako komercijalizovani u različitim država sveta. Uopšteno posmatrano, najkomercijalniji sport na svetu je fudbal, pošto se profesionalno igra u najvećem broju država. Drugo mesto u sportskom biznisu u Evropi zauzima košarka, pa zatim tenis, rukomet i ostali sportovi, dok u SAD postoje izuzetno uspešne profesionalne lige koje funkcionišu po principu franšiza, u sportovima kao što su košarka, američki fudbal, bejzbol i hokej. Svi ti sportovi generišu velike prihode od organizovanja sportskih takmičenja i pružanja pratećih usluga koje izviru iz sportskih takmičenja a odnose se na prodaju ulaznica, ustupanje TV prava, prodaju sportske opreme i suvenira te pružanje raznovrsnih ugostiteljskih i turističkih usluga. Međutim, sve sportske delatnosti, same po sebi, predstavljaju delatnosti povećanog rizika za zdravlje ljudi i za imovinu, tako da njihovo organizovanje i odvijanje otvara veliki prostor za ugovaranje raznovrsnih oblika osiguranja. Vrste i obim usluga osiguranja koje se ugovaraju u vezi s organizovanjem i sprovođenjem sportskih aktivnosti i delatnosti raznovrsne su i variraju od države do države. Međutim, u najpopularnijem i najprofitabilnijem sportu na svetu – fudbalu – postoji specifičan ograničavajući faktor, a to je navijačko nasilje, koje direktno ugrožava razvoj pojedinih segmenata tržišta osiguranja povezanog sa sportom, tj. fudbalom. Preciznije rečeno, države u kojima se navijačko nasilje na sportskim priredbama redovno događa imaju znatno manje šanse da se u njima razvije tržište osiguranja u oblasti sporta, usled toga što učestali činovi navijačkog nasilja, koji izazivaju brojne povrede posetilaca i učesnika sportskih priredbi i oštećenje ili čak uništenje imovine velikog obima – čine zaključivanje ugovora o osiguranju neisplativim za osiguravača, to jest osiguravajuće društvo.

Aleatornost je bitna osobina svakog ugovora o osiguranju, pošto obaveza osiguravača na isplatu naknade iz osiguranja ili osigurane sume zavisi od nastupanja osiguranog slučaja, tj. od ostvarenja rizika.³ Na onim sportskim tržištima gde se akti nasilničkog i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama učestalo događaju nestaje element aleatornosti ugovora o osiguranju, pa samim tim čak i teorijska mogućnost da zaključivanje ugovora o osiguranju može da bude poslovno isplativo za osiguravača. Na primer, fudbalski klub koji želi da osigura posetioce sportske priredbe, fudbalski stadion na kome se odigrava utakmica ili opremu koja je sastavni deo tog stadiona, ima interes da zaključi ugovore o osiguranju s nekim osiguravajućim društvom pošto je svestan da u raznovrsnim okolnostima može da dođe do događaja koji predstavlja osigurani slučaj (npr. oštećenje velikog broja sedišta na stadionu, ili povređivanje većeg broja gledalaca). S druge strane, osiguravajuće društvo, tj. osiguravač, ima poslovni interes da zaključi ugovor o osiguranju imovine fudbalskog kluba (npr. stadiona i opreme na stadionu) i da ostvari zaradu ako se ne dogodi osigurani slučaj, za šta u redovnim okolnostima

³ Mirko Vasiljević, *Poslovno pravo*, Beograd, 1999, str. 503.

postoje veliki izgledi. Međutim, ako u pojedinoj zemlji postoji problem fudbalskog huliganizma i ako se on manifestuje na takav način da gotovo na svakoj utakmici dolazi do nasilja i oštećenja imovine velikog obima, tada nastupanje osiguranog slučaja postaje potpuno izvesno, čime se gubi element aleatornosti ugovora o osiguranju i poslovni interes osiguravača da zaključi ugovor o osiguranju u takvoj oblasti. Ta polazna hipoteza, da problem nasilja na sportskim priredbama direktno onemogućava ili znatno usporava razvoj tržišta osiguranja u oblasti sporta, može se dokazati sagledavanjem prakse različitih svetskih država.

2. Stanje u SAD i Evropi

U većini evropskih država, kao i u SAD i Kanadi, već godinama postoje i rade sportske organizacije u formi privrednih društava, te je u tim zemljama, za razliku od Srbije, razvijena dugogodišnja uspešna praksa poslovanja sportskih organizacija kao privrednih subjekata. Takva praksa uticala je i na okolnost da se u tim državama sport sve više posmatra i tretira kao privredna delatnost i posebna grana privrede, a samim tim razvilo se i značajno tržište osiguranja u oblasti sporta kako bi sportska privredna društva osigurala svoje poslovne aktivnosti i imovinu od potencijalnih rizika da nastupe raznovrsni oblici šteta.

Praksa donošenja propisa čija pravila omogućavaju da se sportske organizacije osnivaju i rade u pravnoj formi privrednih društava ima dugu tradiciju u državama zapadne Evrope. Takvoj praksi su se po otpočinjanju procesa tranzicije 90-ih godina XX veka postepeno priključivale i države nekadašnjeg Istočnog bloka. Uopšteno posmatrano, većina evropskih država, po ugledu na zakonodavna rešenja Velike Britanije i SAD, u formi prilagođenoj tzv. kontinentalnom pravnom sistemu, prihvatila je i uvela pravne norme koje uređuju rad sportskih organizacija kao privrednih društava. Međutim, do danas, evropske države nisu otišle toliko daleko u komercijalizaciji sportskih aktivnosti i delatnosti kao što se to desilo u SAD, Kanadi, Australiji i Velikoj Britaniji.⁴ SAD, Kanada i Australija još uvek su jedine države u kojima sportske lige funkcionišu kao prave poslovne franšize i u kojima

⁴ Broj sportskih klubova koji su na tlu Evrope registrovani u formi privrednih društava i dalje je neuporedivo manji nego u Sjedinjenim Američkim Državama, ali se u poslednjih dvadesetak godina javlja sve izraženija tendencija transformacije evropskih klubova iz forme udruženja građana u formu privrednih društava. Kao primer mogu da posluže engleski fudbalski klubovi, ali i fudbalski klubovi iz italijanske prve lige kao što su „AC Milan“, „Lacio“ (1998. godine transformisan u akcionarsko društvo) i „Juventus“. S druge strane, u onim evropskim državama u kojima opstaju u formi udruženja građana, sportski klubovi radi obavljanja komercijalnih delatnosti povezanih sa sportom i radi ostvarivanja profita osnivaju sopstvena preduzeća. Najreprezentativniji primer takve prakse osnivanja sportskih preduzeća predstavlja Fudbalski klub „Bajern“ iz Minhena, koji je osnovao akcionarsko društvo „FC Bayern AG“, koje se nalazi u vlasništvu firme „Adidas“ (10 odsto) i „FC Bayern EV“ (90 odsto), dakle u većinskom vlasništvu Fudbalskog kluba „Bajern“.

učesće u pojedinom rangu takmičenja ne zavisi direktno od plasmana na tabeli (ne zavisi od ostvarenog sportskog rezultata). Preciznije rečeno, profesionalne sportske lige u SAD i njihovi sportski klubovi posluju kao preduzeća, tj. kao profitne organizacije, za razliku od onih neprofitnih. U skladu s tom činjenicom postavljena je i odgovarajuća regulativa: lige su zatvorene (nema ispadanja ili kvalifikovanja za ulazak u njih na osnovu sportskih rezultata), transferi i regrutovanje sportista regulisani su tako da se održava što više ujednačena konkurencija među učesnicima lige (kao način da se izbegne tzv. Luis-Šmelingov paradoks⁵) itd. Konsekventno, lige nisu u punom smislu sportska takmičenja – one su organizatori sportskih priredbi u formi takmičenja, ali sudbina kluba ne zavisi od rezultata (prelazak u viši ili niži rang), niti od upravljanja klubom u punom smislu zavisi njegov uspeh u takmičenju (npr. od stvaranja i obuke igrača mlađih kategorija, a ni od uspeha u igračkim akvizicijama budući da je taj proces regulisan).⁶ Takvo stanje sportskog tržišta u SAD i Kanadi direktno je dovelo do toga da tržište osiguranja u oblasti sporta u tim zemljama bude izuzetno razvijeno i dinamično. Osim toga, navijačko nasilje kao negativan društveni fenomen gotovo da nije zabeleženo u tim državama i svodi se na sporadične incidente koji su na nivou statističke greške. Te dve okolnosti zajednički su doprinele da tržište osiguranja u oblasti sporta, kakvo postoji u SAD i Kanadi, predstavlja primer najbolje prakse i ideju vodilju za sve ostale svetske države i njihovu sportsku delatnost.

U SAD i Kanadi razvijene su i ujedno veoma zastupljene u praksi sve vrste osiguranja u oblasti sporta. Na primer, ako pođemo od osnovne podele tipova osiguranja u oblasti sporta, koja ima tri kategorije što se odnose na subjekte koji se osiguravaju od nastupanja određene štete, sve te tri vrste osiguranja – osiguranje profesionalnih sportista, osiguranje sportista amatera i osiguranje sportista rekreativaca – široko su zastupljene i razvijene na tržištu osiguranja u SAD. U kategoriji osiguranja profesionalnih sportista najčešće se zaključuju ugovori o njihovom zdravstvenom osiguranju, ugovori o osiguranju od povrede nastale usled bavljenja sportskom aktivnošću i ugovori za slučaj nezgode (ostale nezgode koje nastaju van sportskog terena i ne proističu iz sportskih aktivnosti i delatnosti), a čijim nastupanjem sportista privremeno ili trajno gubi sposobnost za bavljenje sportom i time gubi i svoju zaradu, ali i umanjuje zaradu sportskog kluba koji ga je radno angažovao. U kategoriji osiguranja sportista amatera najčešće se zaključuju

⁵ Luis-Šmelingov paradoks prvi je detaljnije razmotrio Neale (1964). On je podsticao čitaoca da zamisli šta se dešava u slučaju da jedan apsolutni šampion u boksu ostvari totalnu dominaciju (čemu inače teže preduzeća u drugim delatnostima). Zaključak je paradoksalan: jedan šampion koji ne bi imao dostojnog protivnika ostao bi bez prihoda i bez profita. Na osnovu tog nalaza, izrađeni su različiti modeli konkurencije u sportu, pri čemu se pokazalo da je specifična strana sportske delatnosti u tome što se ekonomski rezultat ostvaruje kao funkcija neizvesnosti ishoda.

⁶ Božidar Cerović, „Kontroverze privatizacije u sportu“, u: Dejan Šuput (urednik), *Sport i privatizacija*, zbornik radova, Beograd, 2009, str. 17.

ugovori o zdravstvenom osiguranju sportista i ugovori o osiguranju od povrede nastale usled bavljenja sportskom aktivnošću, dok se u kategoriji osiguranja sportista rekreativaca gotovo isključivo zaključuju ugovori o osiguranju od povrede nastale usled bavljenja sportskom aktivnošću.

Kada je reč o oblasti profesionalnog sporta i ugovora o osiguranju koji zaključuju profesionalni sportski klubovi i njihovi sportisti u SAD i Kanadi, prema nekim, pretežno anglosaksonskim autorima, tipovi osiguranja mogu se podeliti prema sportskim granama i disciplinama. Tako postoje posebni tipovi osiguranja za auto-moto sportove, zimske sportove, ekstremne sportove, kolektivne sportove i individualne sportove. Zapravo, svako od tih osiguranja specifično je po stepenu rizika koji bavljenje pojedinom sportskom disciplinom ili organizovanje takmičenja u pojedinoj sportskoj disciplini povlači sa sobom, kao i po karakterističnim osiguranim slučajevima za svaku od sportskih disciplina. Međutim, u SAD i Kanadi, na ugovaranje takvih vrsta osiguranja nemaju uticaja problemi koje bi mogli da prouzrokuju ekstremni navijači, tj. huligani. Zbog toga je osiguranje sportskih objekata, njihove opreme i posetilaca sportskih priredbi izuzetno razvijeno u tim državama. Na primer, osiguranje stolica na stadionima i u sportskih halama u kojima se održavaju sportske priredbe redovna je pojava, a osiguravajuće kuće prihvataju da zaključuju takve ugovore o osiguranju imovine, pošto do šteta dolazi samo povremeno i u prihvatljivom obimu, koji nije prouzrokovan namernim i sistematskim oštećivanjem imovine kakvo već duži niz godina postoji na srpskim stadionima. Osim toga, pošto je sportska infrastruktura u SAD izuzetno brojna i novčano vredna, osiguranje te infrastrukture kao vid osiguranja imovine u oblasti sporta predstavlja izuzetno važnu i unosnu delatnost osiguravajućih društava.

U zapadnoevropskim državama stanje tržišta osiguranja u oblasti sporta takođe je izuzetno povoljno i ima dinamičan razvoj. Iako je manje razvijeno nego u SAD, ono beleži znatan rast, pre svega zbog toga što sportski biznis u Evropi iz godine u godinu raste i sa sobom donosi izgradnju sve raskošnije i brojnije sportske infrastrukture (stadioni, zatvorene arene, bazeni, autodromi i sl.). Dovoljno je sagledati podatke UEFA-e koji se nalaze u Izveštaju o evropskom klupskom fudbalu u 2015. godini⁷ i činjenicu da je u toj godini broj gledalaca na ligaškim fudbalskim utakmicama u Evropi uvećan za 2,6 miliona u odnosu na prethodnu godinu, i da je više od 170 miliona gledalaca posetilo ligaške fudbalske utakmice širom Evrope. Poseta fudbalskim stadionima u Evropi te godine bila je još veća kada se uzme u obzir da Izveštajem nije obuhvaćen i broj posetilaca fudbalskih utakmica koje su odigrane u okviru kvalifikacionog turnira za Evropsko prvenstvo u fudbalu. Organizatori svih pomenutih utakmica imali su obavezu da osiguraju gledaoce koji dolaze na stadion, tako da postaje očigledno koliki potencijal za tržište osiguranja ima samo evropski fudbal. Naravno, ne treba zanemariti ni gledaoce koji su širom

⁷ Sefton Perry, *The European Club Footballing Landscape*, Nyon, 2016, str. 37.

Evrope posetili sportska takmičenja u sportovima kao što su atletika, košarka, rukomet, auto-moto sport i dr. Osim osiguranja gledalaca, znatan udeo tržišta osiguranja u sportu na tlu Evrope ima osiguranje sportske infrastrukture, kao vid osiguranja imovine, i osiguranje igrača i trenera.

Kada je reč o sportskim aktivnostima i delatnostima i zaključivanju ugovora o osiguranju koji se odnose na te delatnosti, u Evropi se zaključuju sledeći tipovi osiguranja:

- osiguranje od odgovornosti za štetu pričinjenu trećim licima – zaključuju ga organizatori sportskih priredbi (sportski klubovi, sportski savezi i ostale sportske organizacije), kako bi u situaciji kada dođe do osiguranog slučaja, šteta koja bude prouzrokovana trećim licima u vezi s održavanjem sportske priredbe bila naknađena iz osiguranog iznosa – iz svote osiguranja.
- osiguranje imovine – sportskih objekata, sportske opreme i prateće opreme. To osiguranje je po vrednosti ugovora što se zaključuju jedno od najvećih u oblasti sporta. U izgradnju modernih sportskih objekata u Evropi u poslednjih 15 godina uložen je ogroman novac, sama oprema u objektima ugrađena je po najvišim tehnološkim standardima i ima veliku finansijsku vrednost. Primer vrednosti imovine koja se osigurava u sportu – sportske infrastrukture, može da bude fudbalski stadion fudbalskog kluba „Bajern“ iz Minhena. Troškovi izgradnje stadiona koji po sponzoru nosi naziv „Allianz arena“ – osiguravajućem društvu „Allianz“ – iznosili su 340 miliona evra. Sličnu vrednost imaju i stadioni ostalih velikih evropskih fudbalskih klubova, a kao primer, dovoljno je pomenuti stadion fudbalskog kluba „Arsenal“ u Londonu, u čiju je izgradnju uloženo 390 miliona funti. Kada se uzme u obzir da se na tim stadionima odvija delatnost visokog rizika, koja, pored ostalog, zbog brojnosti publike koja dolazi povlači značajne rizike od izbijanja požara, nastanka stampeđa i lomnjave opreme, očigledno je koliki je značaj osiguravanja takve imovine.⁸
- osiguranje za slučaj povrede koje zaključuju profesionalni sportisti, ali sve više i sportisti amateri i rekreativci. U slučaju povrede kao osiguranog slučaja, osiguranik dobija osiguranu sumu koja mu barem delimično naknađuje štetu koju trpi zbog privremene sprečenosti za rad nastale usled povrede. Osigurani rizici kod ove vrste osiguranja u sportu izuzetno su specifični i prilikom njihovog ugovaranja uvek se izuzetno detaljno nabrajaju, uz utvrđivanje obima svake od opasnosti i uz ugovaranje brojnih izuzetaka i izričito isključivanje pojedinih rizika. U slučajevima vrhunskih sportista koji se osiguravaju za slučaj nastupanja povrede, ti sportisti se po pravilu ugovorom obavezuju da se u svoje slobodno vreme neće baviti

⁸ U 2015. godini, 20 najuspešnijih evropskih fudbalskih klubova investiralo je u svoju sportsku infrastrukturu (izgradnju ili opremanje stadiona i trening-kampova) ukupno 6,15 milijardi evra.

nekim drugim sportskim aktivnostima ili delatnostima koje povećavaju rizik od nastupanja povreda (npr. fudbaler ili košarkaš obavezaće se ugovorom o osiguranju da neće upražnjavati skijanje, vožnju biciklom, vožnju rolerima, alpinizam i sl.), a u slučaju da tu ugovornu obavezu prekrše i povrede se na taj način, neće im biti isplaćena osigurana suma.

- posebno zdravstveno osiguranje sportista – u najvećem broju slučajeva zaključuju ga vrhunski sportisti kako bi za slučaj težih bolesti omogućili sebi najmodernije metode lečenja koje su izuzetno skupe i nisu dostupne na osnovu redovnih polisa zdravstvenog osiguranja.

Od svih nabrojanih tipova osiguranja koja se zaključuju u evropskom sistemu sporta, navijačko nasilje ima neposredan negativan uticaj na razvoj tržišta osiguranja imovine – sportske infrastrukture. Za razliku od SAD i Kanade, u znatnom broju evropskih država postoji manji ili veći problem navijačkog nasilja. Zemlje istočne Evrope trenutno imaju znatno više problema u toj oblasti nego države zapadne Evrope. U periodu 70-ih i 80-ih godina XX veka zemlje poput Velike Britanije, Holandije, Nemačke, Italije, Belgije i Francuske imale su mnogo problema s fudbalskim huliganima, i taj problem najvećim delom rešile su posle tragedije koja se dogodila na belgijskom stadionu „Heysel“ 29. maja 1985. godine, kada je poginulo 39 osoba u neredima koji su prethodili početku utakmice između fudbalskog kluba „Liverpool“ iz Engleske i fudbalskog kluba „Juventus“ iz Italije. Dok taj problem nije bio rešen, stadioni na kojima su se odigravale fudbalske utakmice bili su skromno opremljeni kako navijači ne bi mogli da pričine veću materijalnu štetu prilikom svojih redovnih izgreda. Investitori nisu imali interesa da investiraju u nove i luksuzno opremljene sportske objekte, a samim tim nije postojalo ni vredno tržište osiguranja sportske infrastrukture kakvo postoji danas. Da bi se infrastruktura sazidala i dobro opremila, preduslov je bio da se iskoreni nasilje s fudbalskih stadiona. Kada je to učinjeno, otvorio se i veliki prostor za razvoj tržišta osiguranja imovine u oblasti evropskog fudbalskog sporta. Kada je reč o zapadnoevropskim državama, danas samo Italija i Belgija imaju značajne probleme s fudbalskim huliganima, a i to tek sporadično. Primer Italije direktno podržava tezu da navijačko nasilje šteti razvoju tržišta osiguranja u oblasti sporta, pošto su mnogi italijanski stadioni znatno lošije opremljeni nego nemački, španski i britanski, baš zbog čestih demoliranja stadiona i učestale upotrebe pirotehnike koja prouzrokuje štetu opremi. S druge strane, u pojedinim zemljama istočne Evrope u kojima i dalje eskalira navijačko nasilje stadioni su u većini slučajeva u jako lošem stanju i malo je objekata koji se osiguravaju na ozbiljne sume. Negativan primer predstavlja i Grčka, koja, iako je članica EU, ima mnogo problema s fudbalskim navijačima, a istovremeno i sa slabije opremljenim fudbalskim stadionima, pošto česti incidenti, lomnjava stolica i paljevina inventara obeshrabruju klubove da investiraju u luksuznije opremanje fudbalskih stadiona.

Druga specifičnost Evrope jeste da osim u fudbalu, navijačkog nasilja gotovo da i nema u ostalim sportovima. Sporadično, zabeleženi su sukobi navijača na košarkaškim ili eventualno rukometnim utakmicama, ali samo u državama jugoistočne Evrope i bivšeg sovjetskog bloka.

3. Stanje u Republici Srbiji

U Republici Srbiji, sportsko tržište znatno je manje razvijeno nego u zapadnoevropskim državama. Međutim, ni ono nije finansijski zanemarljivo i poseduje relativnu stabilnost. U poslednjih deset godina, u Beogradu i drugim srpskim gradovima održan je znatan broj međunarodnih sportskih takmičenja. Većim delom, to su bila reprezentativna takmičenja, ali bilo je i značajnih klupskih nadmetanja, kao što su utakmice Evrolige u košarci, na koje su dolazila i do 24.232 gledaoca.⁹ Osim toga, fudbalske utakmice i dalje imaju relativno veliku posećenost, s obzirom na negativne efekte ekonomske krize, krizu rezultata klupskog fudbala u Srbiji i probleme koji postoje zbog izgreda koje izazivaju navijači na fudbalskim stadionima. Tako su na fudbalskoj utakmici odigranoj između „Crvene zvezde“ i „Partizana“ 4. marta 2017. godine bila 41.132 gledaoca. Podaci o poseti gledalaca fudbalskim stadionima u Republici Srbiji, kada je reč o najvišem rangu ligaškog fudbalskog takmičenja – Superligi Srbije – govore o relativno stabilnom broju posetilaca u poslednjih nekoliko takmičarskih sezona. Ako se uporede podaci o posećenosti stadiona u protekloj takmičarskoj sezoni 2015/2016, vidi se pad posete u odnosu na takmičarsku sezonu 2013/2014, koja je bila jedna od najboljih po posećenosti u proteklih deset godina. U takmičarskoj sezoni 2013/2014. fudbalske utakmice Superlige Srbije posetilo je ukupno 1.838.714 gledalaca, a u takmičarskoj sezoni 2015/2016. poseta je bila 1.209.702 gledaoca. Slična poseta bila je i u takmičarskoj sezoni 2014/2015, kada je prvenstvenim utakmicama prisustvovalo ukupno 1.240.828 gledalaca. Kada se uzme u obzir da organizator sportske priredbe ima interes da osigura sve posetioce sportske priredbe kojima na samoj sportskoj priredbi može biti prouzrokovana šteta usled nastupanja niza neizvesnih okolnosti koje izviru iz sportske priredbe kao događaja povećanog rizika, očigledno je koliki tržišni potencijal postoji samo u oblasti osiguranja lica što dolaze na sportske priredbe. Stav da sportske priredbe predstavljaju događaje na

⁹ U „Kombank arenii“ u Beogradu, 2014. godine na košarkaškoj utakmici Evrolige između „Crvene zvezde“ i ukrajinskog „Budivelnika“ bila su 24.232 gledaoca, što predstavlja rekordnu posetu u „Kombank arenii“. Znatne posete zabeležene su još na košarkaškim utakmicama „Partizana“ protiv „Panatinaikosa“ – 22.680 gledalaca, i na mnogim drugim na kojima je bilo između 19.000 i 20.000 gledalaca. Osim u košarci, poseta u „Kombank arenii“ bila je velika i na utakmicama Svetske lige u odbojci, pa je na utakmici Srbije protiv Brazila 2009. godine bilo čak 22.680 gledalaca. Takođe, znatnu posetu imalo je Evropsko prvenstvo u atletici održano u „Kombank arenii“ u martu 2017. godine i Evropsko prvenstvo u fudbalu održano na istom mestu u februaru 2016. godine.

kojima postoji povećan rizik od prouzrokovanja štete većem broju lica, ili imovini većeg obima, potvrđuje deo obrazloženja iz presude Vrhovnog suda Srbije donete još 1957. godine, koji glasi: „Poznato je da pod određenim uslovima velike mase ljudi sabijene na jednom određenom prostoru, pod uslovom da nisu podvrgnuti na tom skupu određenoj disciplini – vojnoj ili slično – mogu same po sebi, pod određenim uslovima, da predstavljaju opasnost za pojedince iz tako okupljene mase, ili za druga lica van te mase.“¹⁰

Sama odgovornost organizatora sportske priredbe za štetu koja događajima na sportskoj priredbi biva prouzrokovana gledaocu (posetiocu) izvire iz dve okolnosti:

- iz ugovorne obaveze organizatora, koja nastaje kada posetilac sportske priredbe, kupujući ulaznicu, stupa u ugovorni odnos s organizatorom sportske priredbe.¹¹ Čak i više od toga, Zakon o obligacionim odnosima¹² članom 181. uređuje materiju odgovornosti organizatora priredbi sledećim rečima: „Organizator okupljanja većeg broja ljudi u zatvorenom ili na otvorenom prostoru odgovara za štetu nastalu smrću ili telesnom povredom koju neko pretrpi usled izvanrednih okolnosti koje u takvim prilikama mogu nastati, kao što je gibanje masa, opšti nered i slično.“ To praktično znači da organizator odgovara za štetu nastalu bilo kom licu koje se nađe na sportskoj priredbi, bez obzira na to da li je reč o gledaocu s kupljenom kartom ili o nekom drugom licu koje se zateklo na tom događaju, na primer novinaru koji izveštava sa stadiona i sl.
- iz zakonske dužnosti organizatora da gledaocu obezbedi sigurnost u sportskom objektu preduzimanjem preventivnih mera koje propisuje Zakon o sprečavanu nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama.¹³ Članom 3. Zakona propisano je sledeće: „Organizator sportske priredbe, u saradnji sa ministarstvom nadležnim za unutrašnje poslove, dužan je da osigura bezbedno održavanje sportske priredbe i da preduzme mere kojima se predupređuje i onemogućava izbijanje nasilja i nedoličnog ponašanja gledalaca. Zakon o sprečavanu nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama propisao je izuzetno veliki broj mera koje je organizator sportske priredbe dužan da preduzme kako bi se osiguralo bezbedno održavanje sportske priredbe.“ Osim toga, članom

¹⁰ Presuda Vrhovnog suda Narodne Republike Srbije, Gž. 1735/57 od 13.6.1957, Zbirka sudskih odluka, knj. 2, sv. 2, str. 107.

¹¹ Nenad Đurđević, *Sportske priredbe – pravne obaveze i imovinska odgovornost organizatora*, Kragujevac, 1994, str. 69.

¹² *Službeni list SFRJ*, br. 29/78, 39/85, 45/89 – odluka USJ i 57/89, *Sl. list SRJ*, br. 31/93 i *Sl. list SCG*, br. 1/2003 – Ustavna povelja.

¹³ *Službeni glasnik RS* br. 67/03, 101/05 – dr. zakon, 90/07, 72/09 – dr. zakon, 111/09 i 104/13 – dr. zakon.

157. stavom 1. tačkom 1) Zakona o sportu¹⁴ propisano je da je organizator sportske priredbe obavezan da osigura njeno nesmetano i bezbedno održavanje.

Očigledno je da organizator sportske priredbe, čak i kada preduzme sve zakonima propisane mere koje treba da dovedu do bezbednog održavanja sportske priredbe, ne može da bude apsolutno siguran da neće doći do povređivanja posetilaca sportske priredbe i nastanka štete za njih. Iz tog razloga, organizator sportske priredbe se i odlučuje da zaključi ugovor o osiguranju posetilaca sportske priredbe – odlučuje se, naime, da se osigura od odgovornosti, a kako bi u slučaju nastanka štete štetu naknadio iz svote osiguranja. Zbog tog realnog rizika, organizator sportske priredbe i pristaje da na osnovu ugovora o osiguranju gledalaca plaća premiju osiguranja osiguravaču, tj. da plaća naknadu za obezbeđenje osiguravajuće zaštite. Međutim, ne treba gubiti iz vida da je osiguranje imovine i lica dobrovoljno¹⁵ i da volja za zaključenje ugovora o osiguranju mora postojati i na strani osiguravajućeg društva koje mora da prepozna svoj poslovni, tj. finansijski interes za zaključenje takvog ugovora o osiguranju. Poslednjih desetak godina, situacija s učestalošću i intenzitetom huliganskog ponašanja navijača na fudbalskim utakmicama takva je da je prouzrokovanje materijalne štete na sportskom objektu i povređivanje većeg broja posetilaca fudbalskih utakmica gotovo izvesno na svakoj većoj utakmici. Time se, kao što je ranije rečeno, gubi element aleatornosti ugovora o osiguranju i interes osiguravajućih društava da zaključuju takve ugovore o osiguranju, pošto s velikom izvesnošću mogu očekivati nastupanje osiguranog slučaja i svoj finansijski gubitak. Ovu tvrdnju potkrepljuju podaci o incidentima na fudbalskim utakmicama koji su se dogodili poslednjih godina. Tako je na fudbalskoj utakmici odigranoj između „Crvene zvezde“ i „Partizana“ u aprilu 2015. godine na stadionu „Rajko Mitić“, prema tvrdnjama Milorada Čorovića, direktora stadiona, u tuči huligana i policije, pre početka utakmice, polomljeno 1.836 stolica, a ukupna materijalna šteta bila je oko 20.000 evra.¹⁶ Ako se uzme u obzir da je prosečna nabavna vrednost jedne stolice za fudbalske stadione između 25 i 35 evra, i da je nastupanje takve štete redovno skoro na svakoj većoj utakmici, a ne izuzetno i incidentno tek na ponekoj utakmici, vidi se da se usled problema navijačkog nasilja gasi interes osiguravajućih društava da zaključuju ugovore o osiguranju imovine fudbalskih klubova, što samo po sebi negativno utiče na razvoj tržišta osiguranja u oblasti sporta. Sličan negativan uticaj navijačko nasilje ima i na zaključivanje ugovora o osiguranju gledalaca na fudbalskim utakmicama, pošto je redovna pojava da na većim fudbalskim utakmicama bude povređeno mnogo ljudi. Na već

¹⁴ Službeni glasnik RS br. 10/16.

¹⁵ Vladimir Čolović, *Osiguravajuća društva*, Beograd, 2010, str. 18.

¹⁶ Sport klub, „Slaba zarada na derbiju“, 2014, <http://sportklub.rs/Fudbal/Fudbal-ostalo/a79800-Slaba-zarada-na-derbiju-Huligani-sluपाली-1.836-stolica-steta-20.000-evra.html>, pristupljeno: 18. 3. 2017, str. 1.

pomenutoj utakmici iz aprila 2015. godine povređeno je više stotina navijača i čak 35 pripadnika policije.

O konstantnosti problema navijačkog nasilja u Republici Srbiji najbolje govore zvanični podaci iz marta 2009. godine, koji su na zahtev Instituta za uporedno pravo iz Beograda, u vidu izveštaja, pripremljeni u Ministarstvu unutrašnjih poslova Republike Srbije (MUP RS). U izveštaju MUP RS, pored ostalog, navedeno je da je od 1. jula 2003. godine pa do 31. decembra 2008. godine podneto 1.115 krivičnih prijava zbog krivičnog dela nasilničkog ponašanja na sportskoj priredbi, kojima je obuhvaćeno 2001 lice, od čega su 145 bili maloletnici. Osim toga, u istom periodu podneto je 500 zahteva za pokretanje prekršajnog postupka zbog izvršenja prekršaja propisanog članom 21. Zakona o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama. Još 771 zahtev za pokretanje prekršajnog postupka podnet je u tom periodu zbog izvršenja prekršaja propisanog članom 23. Zakona o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama. Navedeni podaci koji se odnose samo na krivična dela i prekršaje propisane tadašnjim zakonom o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama, kada se posmatraju zbirno, bez raščlanjivanja na pojedino krivično delo ili prekršaj, daju zbir od ukupno:

- 2.001 fizičkog lica izvršioca krivičnih dela (od čega 145 maloletnih izvršilaca);
- 348 pravnih lica kao izvršilaca prekršaja;
- 1.461 fizičkog lica kao izvršioca prekršaja (od čega 198 maloletnih izvršilaca).

Tako veliki broj izvršilaca delikata na sportskim priredbama nije i konačan, pošto je u periodu od 1. jula 2003. godine pa do 31. decembra 2008. godine podneto još krivičnih prijava zbog:

- 17 krivičnih dela učestvovanja u tuči,
- 86 krivičnih dela uništenja ili oštećenja tuđe stvari,
- 63 krivična dela nasilničkog ponašanja, i
- 75 krivičnih dela učestvovanja u grupi koja vrši krivično delo.

Takođe, podneta su i 2.324 zahteva za pokretanje prekršajnog postupka za izvršene prekršaje povezane s održavanjem sportskih priredbi, a propisani su Zakonom o javnom redu i miru.¹⁷

Iako je od navedenog petogodišnjeg perioda (2003–2008. godina) broj izvršenih krivičnih dela i prekršaja na sportskim priredbama u Srbiji znatno smanjen, takvo negativno ponašanje i dalje ima velike razmere i za posledicu znatne materijalne štete na sportskim objektima i njihovoj opremi. Najnoviji podaci dobijeni od MUP-a RS po zahtevu za pristup informacijama od javnog značaja u aprilu 2017. godine pokazuju da je u 2014, 2015. i 2016. broj izvršenih krivičnih dela

¹⁷ Dejan Šuput, *Kaznenopravna zaštita sporta*, Beograd, 2011, str. 300.

i prekršaja na sportskim priredbama bio ujednačen iz godine u godinu. Tako je u izveštaju navedeno da je ukupan broj slučajeva narušavanja javnog reda i mira na sportskim priredbama bio 83 u 2014. godini, 86 u 2015. godini i 81 u 2016. godini. Tom prilikom identifikovan je 261 izvršilac krivičnog dela nasilničkog ponašanja na sportskoj priredbi ili javnom skupu u 2014. godini, zatim 195 izvršilaca istog krivičnog dela u 2015. godini i 165 izvršilaca u 2016. godini. Slično stanje postoji i kada je reč o broju izvršilaca prekršaja na sportskim priredbama. Tako je u 2014. godini podneto 208 prekršajnih prijava, 194 prekršajne prijave u 2015. godini i 223 prekršajne prijave u 2016. godini.

4. Zaključak

Sagledavanjem prakse država Severne Amerike i Evrope i njihovih tržišta osiguranja u oblasti sporta, kao i uzimanjem u obzir stanja koje postoji u Republici Srbiji u pogledu nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama, nameće se zaključak da navijačko nasilje jeste bitan ograničavajući faktor razvoja tržišta osiguranja u oblasti sporta. Taj negativan uticaj koji se, pre svega, ogleda u činjenici da osiguravajuća društva zbog izvesnosti redovnog nastanka osiguranog slučaja prouzrokovanog neredima koje izazivaju navijači nemaju interesa da zaključuju ugovore o osiguranju posetilaca sportskih priredbi i sportskih objekata, ima još jednu dalekosežniju negativnu posledicu. Usled problema navijačkog nasilja, organizatori sportskih priredbi ne ulažu sredstva u razvoj sportske infrastrukture i njeno moderno opremanje, čime i eventualni zaključeni ugovori o osiguranju sportskih objekata imaju sve manju i manju vrednost, što negativno utiče na razvoj tržišta osiguranja. Osim toga, navijačko nasilje utiče i na pad posete sportskih takmičenja pošto gledaoci počinju da zaziru od mogućih negativnih posledica do kojih dolazi na sportskim priredbama i radije biraju da ostanu kod svojih kuća i gledaju TV prenose sportskih takmičenja, umesto da dolaze na stadione i u sportske hale. Time se, s jedne strane, dodatno smanjuje potencijal tržišta osiguranja u sportu, pošto broj gledalaca koji bi trebalo da budu osigurani postaje sve manji, a s druge strane, sve manji broj gledalaca dodatno demotiviše organizatore sportskih priredbi i vlasnike sportskih objekata da ulažu novac u rekonstrukciju, ili eventualno proširenje tih objekata, a kasnije i u njihovo osiguranje.

Da bi se prekinuo taj začarani krug negativnog uticaja na razvoj tržišta osiguranja u oblasti sporta u Republici Srbiji, neophodno je da državni organi preduzmu odlučnije preventivne i represivne mere kojima se iskorenjuje ili barem znatno umanjuje problem nasilja u sportu. Posebno bi trebalo pooštriti kaznenu politiku sudova prema huliganima i uz njihovu krivičnu odgovornost obavezivati ih da naknade materijalnu štetu koju su naneli izvršenjem krivičnog dela. Osim

toga, paralelno s rešavanjem problema navijačkog nasilja, razvoj tržišta osiguranja u sportu dodatno bi bio podstaknut kada bi se otpočelo s procesom svojinske transformacije sportskih organizacija i privatizacijom sportske infrastrukture. Postojeća sportska udruženja u Srbiji trenutno su i svačija i ničija, fiktivno pripadaju svim članovima udruženja, za koje se u najvećem broju slučajeva ne zna koliko ih je i ko su. Usled toga, u brojnim srpskim sportskim udruženjima nema ni onoga (vlasnika) ko bi odlučio koliki je interes sportskog udruženja da osigura svoju imovinu i u kom obimu to da učini. Novi, privatni vlasnici sigurno bi imali interes da ulažu u sportsku delatnost kako bi ostvarili zaradu, a imali bi i razloge da u znatno većoj meri nego što je to danas zaključuju ugovore o osiguranju imovine (sportske infrastrukture) kako bi se osigurali od rizika poslovanja u toj oblasti i kako bi zaštitili svoje investicije.

Svi nabrojani problemi nisu i jedini koji negativno utiču na razvoj tržišta osiguranja u oblasti sporta u našoj zemlji. Čak i kada bude rešen problem nasilja na sportskim priredbama i problem tzv. privatizacije u oblasti sporta, opstaće faktor postojanja niske kulture korisnika osiguranja na našim prostorima. Već godinama, u oblasti srpskog sporta ili bolje rečeno u oblasti još uvek nerazvijene srpske sportske industrije, osiguranje sportista, sportskih stručnjaka, gledalaca sportskih priredbi, sportskih objekata, opreme u sportskim objektima i ostale sportske opreme ne predstavlja važno pitanje i način za zaštitu i ostvarivanje finansijskih interesa sportskih organizacija. Uopšteno posmatrano, sportske organizacije, sportisti i sportski stručnjaci trebalo bi da zaključuju raznovrsne ugovore o osiguranju kako bi se zaštitili od eventualnih finansijskih gubitaka koji mogu da nastanu usled raznovrsnih događaja i okolnosti koje izviru iz bavljenja pojedinom sportskom aktivnošću, ili nastaju usled nepredviđenih okolnosti na sportskoj manifestaciji čiji su organizatori ili učesnici. Zaključivanjem odgovarajućeg ugovora o osiguranju, subjekti sportskog sistema štite se od plaćanja visokih troškova lečenja sportista, plaćanja naknade materijalnih šteta nastalih u vezi s organizovanjem i održavanjem sportskih manifestacija, a prouzrokovanih delovanjem učesnika u manifestacijama, gledalaca ili vlasnika imovine. Osim toga, sportske organizacije, a prevashodno sportski klubovi, zaključivanjem specifičnih ugovora o osiguranju štite se i od mnogih drugih vidova materijalne odgovornosti za događaje koji iskrsavaju tokom sportskih aktivnosti.

Tokom dugog niza godina, u radu srpskih sportskih organizacija nije razvijana poslovna navika osiguranja od raznovrsnih rizika u oblasti sporta. Dobra okolnost je da Zakon o sportu u Republici Srbiji svojim odredbama propisuje obavezu sportskih organizacija da osiguravaju svoje vrhunske sportiste i svoje vrhunske sportske stručnjake od posledica nesrećnog slučaja za vreme obavljanja sportske aktivnosti, odnosno stručnog rada u sportu, čime se barem u određenoj meri sportske organizacije podstiču da zaključuju pojedine oblike osiguranja.

Na kraju, neophodno je napomenuti da potencijal za razvoj tržišta usluga osiguranja u oblasti sporta zavisi od samog stepena razvitka sportskog sistema pojedine države, stepena komercijalizacije sporta u konkretnoj državi i tradicionalne zastupljenosti pojedinih sportskih disciplina u određenoj zemlji, a da problem navijačkog nasilja može samo da uspori razvitak tog tržišta, koje će neminovno imati tendenciju rasta zbog sve veće komercijalizacije sporta u savremenom društvu, tj. na globalnom svetskom nivou.

Literatura

- Božidar Cerović, „Kontroverze privatizacije u sportu“, u: Dejan Šuput (urednik) *Sport i privatizacija* – zbornik radova, Beograd, 2009, str. 13–46.
- Dejan Šuput, *Kaznenopravna zaštita sporta*, Beograd, 2011.
- Dejan Šuput, „Komercijalizacija sporta povlači potrebu za polisama“, *Osiguranje*, Beograd, 365/2016, str. 29–32.
- Mirko Vasiljević, *Poslovno pravo*, Beograd, 1999.
- Nenad Đurđević, *Sportske priredbe – pravne obaveze i imovinska odgovornost organizatora*, Kragujevac, 1994.
- Sefton Perry, *The European Club Footballing Landscape*, Nyon, 2016.
- Vladimir Čolović, *Osiguravajuća društva*, Beograd, 2010.